

BURGERS EN LANDSCHAP DEEL 1

VOORBEELDEN VAN BURGERPARTICIPATIE EN MAATSCHAPPELIJK INITIATIEF

IRINI SALVERDA EN ROSALIE VAN DAM

BURGERS EN LANDSCHAP DEEL 1

Voorbeelden van burgerparticipatie en maatschappelijk initiatief

Quick scan ten behoeve van de Agenda Landschap

Colofon

Voorbeelden van burgerparticipatie en maatschappelijk initiatief in het landschap
Quick scan ten behoeve van de Agenda Landschap
Deel 1 in de reeks Burgers en Landschap

Irini Salverda en Rosalie van Dam
Alterra, Wageningen UR

December 2008

ISBN: 978-90-327-0367-7

Opmaak: Luc Dinnissen (Studio DS)

Deze quick scan is uitgevoerd in opdracht van het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) in de vorm van een kortlopende helpdeskvraag Vitaal Landelijk Gebied.

landbouw, natuur en
voedselkwaliteit

ALTERRA
WAGENINGEN UR

Veel Nederlanders zijn betrokken bij het landschap waarin ze leven. Ze genieten ervan in hun vrije tijd en dragen bij aan het behoud van een mooi landschap, bijvoorbeeld door het geven van een donatie, het oprichten van een protestgroep of door wilgen te knotten. Het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) vindt dat belangrijk, want het landschap is van ons allemaal. Hoe meer Nederlanders zich verbonden voelen met de omgeving waarin ze leven en daar actief aan bijdragen, hoe beter we samen kunnen zorgen dat we een Nederlands landschap hebben, waar we trots op zijn.

In de Agenda Landschap, die het kabinet in 2008 uitbrengt, introduceren de ministeries van LNV en VROM daarom een nieuwe manier van werken aan het landschap, waarbij bedrijven en burgers centraal staan. Het ministerie heeft laten onderzoeken of dat nu al gebeurt, hoe dat werkt en waar kansen liggen voor verbetering. In dit rapport vindt u het resultaat van dat onderzoek. Het geeft inzicht in de vele mogelijkheden waarop burgers werken aan en kunnen werken aan het Nederlandse landschap. Ik hoop dat zowel

VOORWOORD

overheden als burgers met dit inzicht nog meer kunnen betekenen voor het Nederlandse landschap en de voorbeelden in dit rapport u zullen inspireren.

Drs. Jeroen Gosse

Regiodirecteur Zuid - Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit

1 INTRODUCTIE ⁷ • 1.1 Doel van de quick scan ⁸ • 1.2 Context ⁸ • 1.3 Leeswijzer ⁹ • **2 METHODIEK** ¹¹ • 2.1 Hoe zijn de initiatieven verzameld? ¹² • 2.2 Hoe zijn de initiatieven geordend? ¹³ • 2.3 Hoe zijn de initiatieven beschreven? ¹⁴ • 2.4 Afbakening onderzoek en nuancering methodiek ¹⁵ • **3 VOORBEELDEN VAN BURGERPARTICIPATIE** ¹⁷ • 3.1 Inspraak ¹⁹ • 3.2 Medezeggenschap ¹⁹ • 3.3 Samenwerken met overheid en/of grote landschapsorganisatie ²⁰ • 3.4 Doneren, sponsoren en adopteren ²¹ • 3.5 Vrijwilligerswerk ²¹ • 3.6 Gebruiker of consument ²² • **4 VOORBEELDEN VAN MAATSCHAPPELIJK INITIATIEF** ²³ • 4.1 Samenwerken met overheid en/of grote landschapsorganisatie ²⁵ • 4.2 Zelforganisatie ²⁷ • 4.3 Protesteren, lobbyen en communiceren ³⁰ • 4.4 Doneren, sponsoren en adop-

INHOUDSOPGAVE

teren ³¹ • 4.5 Vrijwilligerswerk ³⁴ • 4.6 Gebruiker of consument ³⁵ • **5 TOT SLOT** ³⁷
Referenties ⁴¹

1 INTRODUCTIE

1.1 Doel van de quick scan

Het doel van deze quick scan is het verkrijgen van een beeld van welke soorten burgerparticipatie en welke soorten maatschappelijke initiatieven er in Nederland zijn ten aanzien van het landschap.

Deze quick scan wordt gedaan ten behoeve van de Agenda Landschap waarin het ministerie van Landbouw Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) het landschapsbeleid voor de komende jaren uitzet en die naar verwachting eind 2008 wordt uitgebracht. Een belangrijk uitgangspunt van de Agenda Landschap is dat de zorg voor het landschap als een gezamenlijke zorg wordt gezien, waarbij de samenwerking met en betrokkenheid van burgers van groot belang is. Eén van de doelen is het actief betrekken van burgers (en ondernemers en maatschappelijke organisaties) bij het landschap en het landschapsbeleid. Daarvoor is het van belang om een beknopt overzicht te hebben van de verschillende soorten burgerparticipatie en maatschappelijke initiatieven in het Nederlandse landschap. Het gaat hier zowel om initiatieven waarbij burgers participeren in interactieve processen als om initiatieven waarbij burgers en/of andere lokale partijen zelf het initiatief hebben genomen.

1.2 Context

De samenleving van vandaag wordt gekenmerkt door ontwikkelingen als globalisering, individualisering, secularisering en informatisering. Deze ontwikkelingen hebben gevolgen voor de positie en rol van de overheid en de positie en de rol van burgers. Deze veranderingen in de posities van overheid, civil society en burgers wordt ook wel een transitie van 'government' naar 'governance' genoemd die zich onder andere kenmerkt door het zoeken naar manieren om burgers te betrekken bij beleidsprocessen. Naast het feit dat burgers geïnformeerd en betrokken worden bij beleidsprocessen, ondernemen geëmancipeerde burgers ook in toenemende mate zelf actie als iets belangrijk voor hen is.

Ook de zorg voor het landschap wordt in toenemende mate een co-productie tussen overheid en burger. In deze quick scan komen verschillende vormen van burgerparticipatie en maatschappelijk initiatief in het landschap naar voren. In deel 2 van de

reeks Burgers en Landschap (Van Dam, During en Salverda, 2008) wordt nader ingegaan op de verklaring en legitimering van burgerbetrokkenheid bij het landschap en het landschapsbeleid.

1.3 Leeswijzer

In hoofdstuk 2 wordt kort in gegaan op de manier waarop de quick scan en de clustering van de gevonden initiatieven is gedaan. Dit hoofdstuk over de methodiek behandelt twee schema's van categorieën die kunnen worden onderscheiden. Ook wordt een aantal opmerkingen en nuanceringen ten aanzien van de methodiek geplaatst.

In hoofdstuk 3 en 4 worden alle gevonden initiatieven beschreven en geordend aan de hand van de onderscheiden categorieën. Hoofdstuk 5 betreft een kort slotwoord.

2 METHODIEK

2.1 Hoe zijn de initiatieven verzameld?

Bij de zoektocht naar voorbeelden van burgerparticipatie en maatschappelijke initiatief zijn de volgende ingangen/bronnen gebruikt:

- Google: gezocht op trefwoorden als burgerparticipatie, burgerinitiatief, zelforganisatie en local ownership;
- Websites en/of publicaties van intermediaire organisaties die maatschappelijke initiatieven ondersteunen of burgerparticipatie stimuleren, zoals KNHM, Greenwish, Trouw/Realiseer je ideaal, VSB-fonds, Oranjefonds, Stimuleringfonds voor de Architectuur/Belvedere, InAxis en MOVISIE;
- Websites met burgerinitiatieven zoals:
www.initiatiefzoektnemer.nl
www.publiekezaak.nl
www.zestienmiljoenmensen.nl
www.kansenatlas.nl
www.kanwel.nl
www.mooizogoodzo.nl
www.nederlandmooi.nl
- Bestaande onderzoeken en verkenningen over burgerparticipatie en maatschappelijke initiatief in het landschap (zie de referenties in de bijlage);
- VROM Dossier 'Beleid met burgers' (www.vrom.nl/pagina.html?id=32216);
- Telefonisch interview met Mirjam Koedoot van Landschapsbeheer Nederland (projectleider burgerparticipatie).

2.2 Hoe zijn de initiatieven geordend?

Op basis van de gevonden voorbeelden is een eerste clustering/indeling van de initiatieven gemaakt. Vervolgens is gekeken naar bestaande 'indelingen' om te controleren of categorieën over het hoofd zijn gezien. Dit zijn de 'participatieladder' van Pröpper en Steenbeek (2005; 1999) en van Edelenbos en Monnikhof (2001), het onderscheid tussen de 1e, 2e en 3e generatie burgerparticipatie (InAxis, 2007) en de driedeling 'Beschermer, Consument en Kiezer' van Overbeek e.a. (2008).

Aangezien deze verkennende studie erop gericht is om de variëteit aan initiatieven in beeld te brengen, is geprobeerd de clustering hier zoveel mogelijk op af te stemmen. De gekozen clustering maakt onderscheid tussen:

1. de initiatiefnemer
2. de soort activiteit, bijdrage en rol van burgers
3. de soort landschapsactiviteit.

De hoofdclustering is het onderscheid tussen burgerparticipatie en maatschappelijk initiatief. Het verschil tussen deze twee is wie de *initiatiefnemer* is:

- Bij burgerparticipatie ligt het initiatief bij de overheid of een grote landschapsorganisatie zoals Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer en Landschapsbeheer Nederland;
- Bij maatschappelijk initiatief ligt het initiatief bij burgers, boeren, ondernemers, lokale clubs, kleine maatschappelijke organisaties of kleine zelfstandige professionals (bureaus, kunstenaars etc.). Vandaar dat is gekozen voor de term maatschappelijk initiatief in plaats van burgerinitiatief.

Omdat de opdrachtgever graag meer zicht wil op het 'soort proces' en de 'wijze waarop burgers worden betrokken', is er vervolgens voor gekozen om categorieën te maken over de *soort activiteit, bijdrage en rol van burgers*.

Bij burgerparticipatie zijn dat de volgende categorieën:

- Inspraak: burgers geven hun zienswijze op een plan of voorstel voor beleid van de overheid (mening geven)
- Medezeggenschap: burgers denken en werken mee met de overheid bij interac-

tieve beleidsvorming en -uitvoering (meedenken)

- Samenwerken met een overheid en/of grote landschapsorganisatie (meebeslissen)
- Doneren, sponsoren en adopteren via een grote landschapsorganisatie (meefinancieren)
- Vrijwilligerswerk bij een grote landschapsorganisatie (meewerken)
- Gebruiker of consument van het landschap en van producten van het landschap, via een grote landschapsorganisatie (gebruiken/consumeren)

Bij maatschappelijk initiatief zijn dat de volgende categorieën:

- Samenwerken met een overheid en/of grote landschapsorganisatie (meebeslissen)
- Zelforganisatie: zelf gezamenlijke activiteiten organiseren t.a.v. het landschap (zelf organiseren)
- Protesteren tegen, lobbyen voor of anderszins communiceren over wensen, visies en belevingen van het landschap (beïnvloeden)
- Doneren, sponsoren en adopteren via kleine maatschappelijke initiatieven (meefinancieren)
- Vrijwilligerswerk via kleine maatschappelijke initiatieven (meewerken)
- Gebruiker of consument van het landschap en van producten van het landschap, via kleine maatschappelijke initiatieven (gebruiken/consumeren)

Tot slot is er onderscheid gemaakt in de *soort landschapsactiviteit*:

- Planvorming en beleid
- Ontwikkeling en inrichting
- Beheer
- Beleving en bewustwording

2.3 Hoe zijn de initiatieven beschreven?

Van elk gevonden initiatief is een korte algemene beschrijving gegeven. Deze is meestal gebaseerd op teksten die op betreffende websites zijn geplaatst of in bestaande verkenningen zijn opgenomen. Er is dus bestaande informatie verzameld;

er is nagenoeg geen aanvullend onderzoek gedaan. Niet alle initiatieven zijn even uitgebreid beschreven omdat er niet altijd voldoende informatie kon worden gevonden binnen de beschikbare tijd. Voor zover de informatie toereikend was, is naast de algemene beschrijving ingegaan op het gebruik van kennis door het initiatief en de rol van verschillende overheden. Informatie over deze twee aspecten was echter vaak niet zo gauw beschikbaar.

2.4 Afbakening onderzoek en nuancering methodiek

Begripsbepaling

Er zijn vele verschillende interpretaties van de begrippen burgerparticipatie, burgerinitiatief, maatschappelijk initiatief, zelforganisatie, etc. De begrippen zijn bewust een beetje 'open' gehanteerd en de categorieën ruim zodat in principe allerlei interessante initiatieven een plek in deze inventarisatie kunnen krijgen. Het in beeld brengen van de variëteit is namelijk belangrijker gevonden dan het exact benoemen van de verschillende categorieën.

Verzamelen initiatieven

- Deze inventarisatie is slechts een greep uit de werkelijkheid.
- Het zijn initiatieven die al bekend zijn bij intermediaire organisaties of zichzelf kenbaar maken via eigen websites of andere websites. Er bestaan waarschijnlijk ook initiatieven die niet gevonden worden via internet of intermediairs. Hiervoor moeten andere zoektechnieken worden gehanteerd.

Ordenen in clusters

- Soms is het door gebrekkige informatie niet helemaal duidelijk in welke categorie een initiatief moet worden geplaatst.
- Sommige initiatieven zijn niet in één categorie te plaatsen. De reden daarvoor is dat de initiatieven veelzijdig en veelvormig zijn. Het komt bijvoorbeeld voor dat een initiatief van zelforganisatie óók de samenwerking opzoekt met overheden (bijvoorbeeld het initiatief Boermarkte Essen en Aa's). Daarom is dit initiatief bij Zelforganisatie én bij Samenwerken met overheid e.a. geplaatst.
- In een enkel geval is in een categorie (zoals bij Inspraak) geen concreet voorbeeld

opgenomen maar een algemene beschrijving gegeven van activiteiten die in die categorie passen.

- Sommige initiatieven veranderen in de tijd. Bijvoorbeeld van kleinschalig naar grootschalig en van informeel naar formeel. Zo is de vereniging Bos en Kuil van een kleine informele protestgroep uitgroeid tot een relatief grote club (1000 leden) die vooral samen met overheden en andere belanghebbenden wil werken aan een duurzaam landschap en die tegenwoordig ook activiteiten organiseert zoals een cursus heggenvlechten, een excursie en het uitzetten van ommetjes.
- Sommige initiatieven zitten nog in de idee-fase terwijl andere initiatieven al gerealiseerd worden/zijn. Bovendien moet worden opgemerkt dat sommige initiatieven een concept/idee zijn van een bepaalde persoon of organisatie en (nog) niet zijn opgepakt door de betrokkenen zelf. Dit is bijvoorbeeld het geval bij het idee voor een Nieuwe Marke in de Rijssenervallei. Desondanks is dit initiatief in de categorie Samenwerken met overheid e.a. geplaatst.
- Er zijn uiteraard nog veel meer aspecten waarop de initiatieven kunnen worden geordend, zoals soort landschap(element), schaalniveau (lokaal, regionaal, landelijk), reikwijdte, doorlooptijd (eenmalig of structureel) en het onderscheid tussen een individuele activiteit en een collectieve activiteit.

3 VOORBEELDEN VAN BURGER- PARTICIPATIE

BURGERPARTICIPATIE

3.1

inspraak

Inspraak bij bestemmingsplan buitengebied, LBP, LOP etc.

3.2

medezeggenschap

Hunzeproject

3.3

samenwerken met overheid e.a.

De Moderne Marke | De Nieuwe Marke | De ommetjes prijsvraag | Ommetje Romeinse Beekbrug

3.4

doneren, sponsoren en adopteren

Lidmaatschap etc. van landschapsbeherende organisaties

3.5

vrijwilligerswerk

Structureel vrijwilligerswerk bij landschapsbeherende organisaties | Natuurwerkdag Landschapsbeheer Nederland | Maatschappelijke stages in het groen | Ambassadeurs van een landschap | Je school kan de boom in! | Hoogstambri-gade Schuytgraaf

3.6

gebruiker of consument

Deelname aan excursies etc. van landschapsbeherende organisaties

beheer

ontwikkeling en inrichting

beleving en bewustwording

planvorming en beleid

In dit hoofdstuk zijn voorbeelden van burgerparticipatie gegroepeerd aan de hand van de soort activiteit, bijdrage en rol van burgers (zie de onderscheiden categorieën op pagina 13). Per categorie is met behulp van een icoon aangegeven welke soort landschapsactiviteit aan de orde kan komen. Zoals gezegd ligt het initiatief bij burgerparticipatie bij de overheid of een grote landschapsorganisatie, zoals Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer en Landschapsbeheer Nederland. Van elk initiatief is een korte algemene beschrijving gegeven.

3.1 Inspraak

Via een inspraakprocedure die de gemeente organiseert, kunnen burgers inspraak hebben in bijvoorbeeld het Bestemmingsplan buitengebied, het Landschapsbeleidsplan of het Landschapsontwikkelingsplan.

3.2 Medezeggenschap

Hunzeproject

De provincie Drenthe en de gemeenten Aa en Hunze, Borger-Odoorn en Tynaarlo hebben een gebiedsproces georganiseerd waarin burgers op verschillende manieren medezeggenschap of inbreng hebben bij de ontwikkeling van het Hunzedal, zoals:

- lid van deelgebiedcommissies
- inbreng van eigen projectvoorstellen
- thematische bijeenkomsten om ideeën in te brengen
- opstellen dorpsagenda's, mede aan de hand van belevingsonderzoek onder de bewoners

Het ministerie van VROM ondersteunde het gebiedsproces als Voorbeeldproject Gebiedsontwikkeling. Op de VROM website worden nog meer voorbeelden gegeven van Burgerparticipatie in Gebiedsontwikkeling waarbij burgers medezeggenschap of inbreng hebben. | www.vrom.nl/pagina.html?id=32216 | www.hunzeproject.nl

3.3 Samenwerken met overheid en/of grote landschapsorganisatie

De Moderne Marke in Zelhem

In het Landschapsontwikkelingsplan (LOP) van 2005 geeft de toenmalige gemeente Zelhem aan te willen experimenteren met de vereveningsbenadering gekoppeld aan de Achterhoekse marke-cultuur. 'Zelhem, een moderne marke' is dan ook de titel van dit LOP. In de lijn van 'een moderne marke' is verbeeld wat verevening in de verschillende landschapstypen kan betekenen. Er wordt gezocht naar manieren om zogenaamde markeschappen te ondersteunen. Een markeschap is samenwerkingsverband tussen boeren, burgers en buitenlui en kan worden gezien als een ontwikkelfonds om particuliere wensen te verwerkelijken en tegelijkertijd ook doelen en opgaven van het gemeentelijk ruimtelijk beleid te realiseren. In het LOP is het ook een streven om de oprichting van nieuwe coöperaties van boeren, burgers en buitenlui te stimuleren die leiden tot een levend landschap. (Bron: Gemeente Bronckhorst, 2005) | [www.lochem.nl/glc/website/instyle.nsf/Images/Diversen/\\$File/Visie+LOP.pdf](http://www.lochem.nl/glc/website/instyle.nsf/Images/Diversen/$File/Visie+LOP.pdf)

20

De Nieuwe Marke in de Rijssenervallei

In opdracht van Dienst Landelijk Gebied hebben een team van kunstenaars, landschapsarchitecten en een jurist een nieuw organisatiemodel voor het landschap ontwikkeld waarbij de leden (grondeigenaren en gebruikers) zich verbinden aan het realiseren van een landschapsplan in ruil voor bepaalde ontwikkelrechten. Het landschapsplan waarin dus de rechten en de plichten van de leden van de Nieuwe Marke staan, wordt samen met de gemeenten opgesteld. | www.jeroenvanwesten.nl/content/bestanden/nieuwemarke.pdf

De ommetjes prijsvraag 'Creëer een belevenis, win je eigen ommetje'

Landschapsbeheer Nederland nodigt burgers uit om in het kader van een prijsvraag ideeën in te dienen voor je eigen ommetje. De beste ideeën krijgen geld om zelf het ommetje te realiseren.

Ommetje Romeinse Beekbrug

Naar aanleiding van het winnen van de Ommetjesprijsvraag van Landschapbeheer Limburg heeft een werkgroep van de Vereniging Dorpsbelangen Tungalroy de

Romeinse Beekbrug gereconstrueerd. Vervolgens heeft de werkgroep deze brug opgenomen in een ommetje en is er zorg gedragen voor bewegwijzering en informatieborden. De uitvoering van de plannen is medegefinancierd door verschillende overheden. KNHM heeft het initiatief ondersteund. | www.knhm.nl/nl/hoofdmenu/onze-projecten/projectenlijst/ommetje-romeinse-beekbrug

3.4 Doneren, sponsoren en adopteren

Burgers kunnen bijdragen aan het landschap door middel van lidmaatschap en sponsoring van en donatie en schenking aan professionele landschapsorganisaties zoals Natuurmonumenten en de Provinciale Landschappen.

3.5 Vrijwilligerswerk

Structureel vrijwilligerswerk bij landschapsbeherende organisaties

Organisaties zoals Landschapsbeheer, Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer organiseren dat burgers door middel van werkgroepen structureel kunnen meehelpen bij het onderhoud van het landschap.

Natuurwerkdag

Eenmaal per jaar worden burgers door Landschapsbeheer uitgenodigd om mee te helpen aan het onderhoud van het landschap op plekken door het hele land. De andere landschapsbeherende organisaties hebben waarschijnlijk ook dergelijke initiatieven.

Maatschappelijke stages in het groen

Landschapsbeheer Nederland wil in het kader van maatschappelijke stages middelbare scholieren inschakelen bij het beheer van het landschap.

Ambassadeurs van een landschap

Landschapsbeheer Nederland wil vrijwilligers opleiden als gids die als ambassadeurs van een bepaald landschap/gebied fungeren.

Je school kan de boom in!

Dit is een project van Landschapsbeheer Nederland waarbij scholen een natuurgebied in de buurt kunnen 'adopter' en elk jaar komen helpen bij het onderhoud.

Hoogstambrigade Schuytgraaf

Dit initiatief van Landschapsbeheer Gelderland en Grondexploitatie­maatschappij Schuytgraaf betreft het aanplanten van hoogstamboomgaarden door bewoners in de nieuwbouwwijk Schuytgraaf in Arnhem en het vormen van een Hoogstambrigade van wijkbewoners voor beheer en onderhoud. Tientallen bewoners worden hiervoor opgeleid door Landschapsbeheer Gelderland. De bewoners van de wijk krijgen ook gratis hoogstam fruitbomen voor in de eigen tuin. Dit initiatief wordt ondersteund door KNHM. | www.knhm.nl/nl/hoofdmenu/onze-projecten/projectenlijst/hoogstamfruit-schuytgraaf

3.6 Gebruiker of consument

22

Burgers kunnen 'participeren' in het landschap door deel te nemen aan excursies en andere activiteiten die in het landschap worden georganiseerd door grote landschapsorganisaties. Hetzelfde geldt voor het afnemen van producten van deze landschapsorganisaties.

4 VOORBEELDEN VAN MAATSCHAPPELIJK INITIATIEF

MAATSCHAPPELIJK INITIATIEF

4.1 samenwerken met overheid e.a.

Boermarke Essen en Aa's | Bos en Kuil | Buurtschap | IJsselzone Zwolle | Groengroep Sevenum | Herinrichting Veerstoep Katwijk | Op de bres voor de jeneverbes

4.2 zelforganisatie

Boermarke Essen en Aa's | De Nieuwe Deventer Meente | Buurschap Doesburger Eng | Brokkenbroek | Boeren met uitzicht | Gedenkbos Neede | Noabers van Zudert | Marke Vragenderveen | IJsselhoeven | Boeren voor bio-energie

4.3 protesteren, lobbyen en communiceren

Bos en Kuil | Plattelands Parlement | What's your nature? | Welke boom heeft de x-factor?

4.4 doneren, sponsoren en adopteren

Adopteer een akkerrand | Adoptieproject hoogstam | fruitbomen | Adopteer een weidevogelnest | Sponsor de weidevogels! | Restaurant sponsort uitzicht | Vrienden van Biesland | Landschapsfonds | Rond d'n Duin | Landschapsfonds Eem | en Vallei | Lunters Landfonds | Agrarische natuurvereniging Wijk en Wouden | Holland Citiflower | Landschapsveiling | Volvo Sleutelbos

4.5 vrijwilligerswerk

Bos en Kuil | Natuur in Kaart

4.6 gebruiker of consument

StreekSelecties | Lekker Lokaal | Marqt: supermarktketen met streekproducten | Stichting Buurschap Oranjeveld Emst | Groene Participatiemaatschappij | Afnemen recreatieve diensten bij 'boer'

beheer

ontwikkeling en inrichting

beleving en bewustwording

planvorming en beleid

In dit hoofdstuk zijn maatschappelijke initiatieven gegroepeerd aan de hand van de soort activiteit, bijdrage en rol van burgers (zie de onderscheiden categorieën op pagina 13). Per categorie is met behulp van een icoon aangegeven welke soort landschapsactiviteit aan de orde kan komen. Zoals gezegd zijn bij maatschappelijke initiatieven burgers, boeren, ondernemers, lokale clubs, kleine maatschappelijke organisaties of kleine zelfstandige professionals de initiatiefnemers. Vanwege deze variatie in initiatiefnemer is gekozen voor de term maatschappelijk initiatief in plaats van burgerinitiatief. Ook in dit hoofdstuk is van elk initiatief een korte algemene beschrijving gegeven, en is waar mogelijk ingegaan op het gebruik van kennis en de rol van overheden.

4.1 Samenwerken met overheid en/of grote landschapsorganisatie

Stichting Boermarke Essen en Aa's

De stichting Boermarke Essen en Aa's, gevormd door bewoners van Wessinghuizen en omstreken, heeft in 2006 een Markeplan opgesteld met ideeën over het herstel en beheer van cultuurhistorische waarden van het landschap. Bewoners willen hiermee meer invloed hebben op de aanleg van de Ecologische Hoofdstructuur (EHS). De EHS zou volgens de bewoners beter moeten aansluiten op de historisch gegroeide verscheidenheid van het landschap en het regionale karakter. De bewoners vinden het belangrijk dat bij de inrichting van het landschap ook hun ideeën, kennis en beleving worden betrokken, aangezien het hun 'achtertuin' betreft. Het Markeplan is omarmd door Dienst Landelijk Gebied en is al grotendeels gezamenlijk uitgevoerd. Het initiatief heeft voor een onderdeel een expert ingehuurd. Voor de financiering van de activiteiten van de stichting wordt naast een kleine eigen bijdrage vooral gebruik gemaakt van verschillende subsidies. | www.essenenaas.nl

Vereniging Bos en Kuil

Dit is een initiatief van bewoners die zich hebben verenigd in de Vereniging Bos en Kuil om de ontwikkeling van het landschap in het gebied tussen Molenhoek en Malden op gang te brengen. Het initiatief is ontstaan uit een actiegroep van bewoners die protesteerde tegen bouwplannen van de gemeente Heumen. De Vereniging Bos en Kuil streeft door middel van een ontwikkelingsvisie waarin zandwinning als eco-

nomische drager een belangrijke rol speelt, naar een duurzame inrichting met behoud en versterking van landschappelijke kwaliteiten en natuurwaarden en met een hoge mate van toegankelijkheid. In deze visie is ook het proces uitgewerkt om in samenwerking met de verschillende belanghebbenden (gemeenten, bewoners, agrariërs, projectontwikkelaars, etc.) uitvoering te geven aan de plannen. Het initiatief werkt samen met kennisorganisaties zoals de Radboud Universiteit en krijgt ondersteuning van onder andere KNHM en het InnovatieNetwerk. | www.bosenkuil.nl

Buurtschap IJsselzone Zwolle

Landbouwers, de Initiatiefgroep IJsselzone, bewoners, het waterschap, het waterwinbedrijf Vitens en het landgoed Schellerberg werken als 'buren' samen in de vorm van een vereniging om het gebied tussen Zwolle en de IJssel groen en blauw te houden. De gemeente Zwolle en de provincie Overijssel ondersteunen het initiatief en zijn belangrijke donateurs. Dit project is voor LNV een voorbeeldproject om meer groen om de stad te creëren. | www.buurtschapzwolle.nl

Groengroep Sevenum

De Stichting Groengroep Sevenum bevordert en werkt actief aan de ontwikkeling en het beheer van natuur en landschap in Sevenum. De stichting tracht deze doelstelling te bereiken door samenwerking met de gemeente, burgers, agrariërs en organisaties zoals de Limburgse Land- en Tuinbouwbond, de Heemkunde vereniging en Staatsbosbeheer. Met als gezamenlijk doel actief werken aan een leefbare en aantrekkelijke gemeente met veel aandacht voor natuur, landschap en milieu. Kortom, een prettige leefomgeving. De stichting wil het natuur-, landschap- en milieubeleid van de overheid mede vormgeven in samenwerking met de gemeente. Hierbij wordt nauw samengewerkt met maatschappelijke groeperingen, agrariërs en burgers. | www.groengroepsevenum.nl

Herinrichting Veerstoep Katwijk

De dorpsraad van Katwijk in Noord-Brabant heeft ambities om de eigen leef- en woonomgeving te verbeteren. De Katwijkers willen bijvoorbeeld een nieuwe invulling van de veerstoep locatie aan de Maas realiseren. Het initiatief zoekt nadrukkelijk samenwerking met de gemeente en wordt ondersteund door KNHM. (Bron: Rozema, 2008) | www.knhm.nl/nl/hoofdmenu/onze-projecten/projectenlijst/herinrichting-veerstoep-katwijk

Op de bres voor de jeneverbes

Op initiatief van drie burgers is dit project opgestart ter behoud van de jeneverbes en jeneverbesstruwelen in het stuifzand- en heidelandschap van Drenthe. Ook het vergroten van de betrokkenheid van de plaatselijke bevolking en het uitvoeren van veldexperimenten om de kiemkracht van jeneverbessen vast te stellen, zijn onderdelen van het project. Het project wordt uitgevoerd door Stichting Veldwerk en er wordt nauw samengewerkt met landschapsorganisaties, terreineigenaren en kennisorganisaties. Door boswachters en vrijwilligers zijn terreinen geïnventariseerd en is onderzoek gedaan naar vitaliteit en verjonging. Met behulp van Landschapsbeheer en terreineigenaren zijn diverse beschermende maatregelen getroffen. Door de uitgave van brochures, wandel- en fietsroutes en het boek 'Jeneverbes, natuur en cultuurhistorie in verhalen, gedichten en beelden' zijn oude en nieuwe kennis verspreid. Lezingen en workshops voor vrijwilligers, grondeigenaren en terreinbeheerders en het brede publiek droegen bij aan de vermeerdering en actualisering van kennis. Deze activiteiten worden gefinancierd vanuit verschillende subsidieregelingen. | www.jeneverbesgilde.nl

4.2 Zelforganisatie

Stichting Boermarke Essen en Aa's

De eerder genoemde Stichting Boermarke Essen en Aa's - gevormd door bewoners van drie buurtschappen - organiseert naast de inzet voor de Ecologische Hoofdstructuur ook andere activiteiten ten aanzien van het landschap. De bewoners hebben oude lanen hersteld, een brug gebouwd, nieuwe wandelpaden aangelegd, etc. Dit doen zij in goed overleg met de gemeente en Staatsbosbeheer en ze maken voor hun activiteiten gebruik van verschillende subsidies (naast een kleine eigen financiële bijdrage). | www.essenenaas.nl

De Nieuwe Deventer Meente

Dit initiatief betreft een zoektocht van grondeigenaren, omwonenden, ondernemers en andere lokale partijen naar een organisatievorm om gezamenlijk verantwoordelijkheid te nemen voor de inrichting en het beheer van het landschap in een uitloopgebied bij Deventer. Dit via een beheersvorm waarin zaken zoveel mogelijk onderling

worden geregeld - buiten de markt en overheden om. Binnen noodzakelijke institutionele kaders zouden burgers en boeren zich vrij moeten kunnen bewegen en elkaar moeten corrigeren en stimuleren. Zo ontstaat een landschap dat gedragen wordt door de gebruikers zelf. Het initiatief zit momenteel in de opstartfase en wordt begeleid door onder andere bureau BUITEN en het InnovatieNetwerk. Vertegenwoordigers van een aantal overheden zijn uitgenodigd bij de startbijeenkomst om mee te denken over de vormgeving van het organisatiemodel en over de benodigde experimenteer- en beleidsruimte. (Bron: InnovatieNetwerk, 2008)

Stichting Buurschap Doesburger Eng

Bewoners en boeren van de Doesburger Eng bij Ede hebben gezamenlijk een toekomstvisie opgesteld om het cultuurhistorische agrarische landschap te behouden en/of duurzaam te ontwikkelen. Bovendien willen ze een gebiedsorganisatie in het leven roepen die gestoeld is op de buurtvereniging de Doesburger Buurt uit de 19e eeuw. Deze vereniging willen ze bij het gemeentebestuur van Ede aanmelden als een wijk- of dorpsraad. Het proces om tot de gezamenlijke toekomstvisie te komen is begeleid door onder andere Stichting Green Valley. Hiervoor is gebruik gemaakt van allerlei subsidies. | www.greenvalues.nl/doesburgereng

Stichting Brokkenbroek

Vijf boeren in het gebied Brokkenbroek in Brabant hebben het plan opgevat om natuur te creëren op en rond hun boerenland dat voor 2018 van functie moet veranderen in het kader van de geplande EHS aldaar. Het initiatief wordt ondersteund door KNHM. Het ministerie van LNV ziet het initiatief als een voorbeeldproject in het kader van 'Nederland is Mooi' en wil bijdragen door middel van de regeling agrarisch natuurbeheer. De toenmalig minister Veerman heeft zelfs het initiatief persoonlijk bezocht. Maar de gemeente, het waterschap en de plaatselijke natuurorganisaties zijn niet zo enthousiast. Voor de boeren is het echter belangrijk dat de verschillende overheden op één lijn zitten. (Bron: Floor en Salverda, 2006)

Stichting Boeren met uitzicht

Vijf boeren uit Eerste Exloërmond in het Drentse open veenlandschap werken samen om groen en wandelpaden op hun gronden aan te leggen met behulp van ondermeer de regeling compensatie inkomstenderving agrarisch natuurbeheer. Ook dit

initiatief wordt ondersteund door KNHM. Verder wordt gebruik gemaakt van een subsidie van LEADER+ en heeft de provincie financieel bijgedragen. (Bron: Floor en Salverda, 2006) | www.boerenmetuitzicht.nl

Gedenkbos Neede

Een aantal bewoners uit Neede hebben het idee van een gedenkbos werkelijkheid laten worden. Ze hebben de stichting gedenkbos Neede opgericht, die het gedenkbos gaat realiseren. In het gedenkbos kunnen mensen een boom laten planten ter ere van een gebeurtenis of om een herinnering levend te houden.

Stichting Gedenkbos Neede wil inspelen op de behoefte van mensen, bedrijven en instanties om gedenkbomen te planten, maar daar zelf geen blijvende ruimte voor hebben. Zij willen een positieve bijdrage leveren aan de promotie van het buitengebied van Neede door burgers bij het landschap te betrekken. (Bron: Hooglugt en Sauter, 2007) | www.gedenkbosneede.nl

Stichting Naobers van Zudert

Dertien burens in het dorp Dwarsgracht in Overijssel werken samen om het karakteristieke dorpslandschap te behouden dat verdwijnt omdat de agrarische functie ervan verdwijnt. Het gaat om het gemeenschappelijk beheren en onderhouden van aangrenzende privégronden. Daarvoor hebben de bewoners in 2005 de 'Stichting Naobers van Zudert' opgericht die financiering zoekt voor het landschapsonderhoud. Het initiatief werkt onder andere samen met KNHM en krijgt subsidie van deze organisatie evenals van andere (overheids)organisaties. De gemeente vindt echter dat de grondeigenaren het onderhoud zelf moeten financieren. Omdat het initiatief liever niet afhankelijk wil zijn van tijdelijke subsidies, wordt momenteel geprobeerd om een landschapsfonds op te richten van de (gekapitaliseerde) overwaarde van de huizen. (Bron: Floor en Salverda, 2006) | www.nederlandmooi.nl/content_fr.php?pageCode=7

Stichting Marke Vragenderveen

Deze agrarische natuurbeschermingsorganisatie is al opgericht in 1956 en beheert momenteel ca. 110 ha natuurgebied waarvan 80 ha in eigendom van de boeren is. De stichting fungeert ook als intermediair en coördinator op het gebied van agrarische natuurbescherming en ziet het als zijn taak om voor de bewoners van Vragen-

der en omstreken mogelijkheden op dit terrein te onderzoeken en uit te bouwen. De Stichting speelt hierbij de rol van ‘loket’ voor particulier initiatief op het gebied van natuur en landschap. | www.vragenderveen.nl

Stichting IJsselhoeven

Een vijftal eigenaren van historische boerderijen in de IJsselvallei hebben in 2003 een stichting opgericht die zich inzet voor het behoud van de IJsselhoeven, karakteristieke herenboerderijen. De stichting biedt onder andere cursussen aan over het onderhoud van de boerderijen en ondersteunt boerderijeigenaren concreet bij het herstellen van karakteristieke elementen. Het initiatief zet zich nu ook in voor andere streekeigen kenmerken in het gebied. De activiteiten van de stichting worden gefinancierd door middel van overheidssubsidie. (Bron: Floor en Salverda, 2006) | www.ijsselhoeven.nl

Boeren voor Bio-energie in Beetsterzwaag

De agrarische natuurvereniging De Alde Delte uit Zuidoost-Friesland gebruikt het snoeihout van 25 km houtwal rondom percelen voor een bio-energieproject. Zo onderhoudt De Alde Delte het landschap én levert ze bio-energie. Het initiatief wordt ondersteund door Greenwish. | nieuws.greenwish.nl/nieuws/boeren-zorgen-voor-bio-energie-in-beetsterzwaag/

4.3 Protesteren, lobbyen, communiceren

Vereniging Bos en Kuil

Deze bij paragraaf 4.1 (Samenwerken met overheid en/of landschapsorganisatie) al genoemde vereniging is in eerste instantie ontstaan als protestgroep tegen bouwplannen in het betreffende gebied. | www.bosenkuil.nl

Het PlattelandsParlement

Door het organiseren van een PlattelandsParlement probeert de Vereniging van Kleine Kernen verbetering in de communicatie aan te brengen tussen burgers op het platteland en politici (landelijk en provinciaal). Burgers dragen de gespreksonderwerpen aan. Het initiatief werkt samen met Netwerk Platteland en KNHM. | www.plattelandsparlement.nl

What's your nature?

Dit initiatief van de Nationale Jeugdraad laat jongeren nadenken over natuur bij huis. De resultaten hiervan worden ter beschikking gesteld aan LNV en worden gebruikt voor beleidsontwikkeling bij 8 tot 10 middelgrote gemeenten. Het initiatief wordt ondersteunt door KNHM. | www.jeugdraad.nl/projecten.php?pagina=projectnorm&id=43

Welke boom heeft de X-factor?

Er is een gemeentelijke verkiezing van populaire bomen in het openbare groen uitgeschreven. Enerzijds met als doel de latente belangstelling van mensen voor bomen te activeren door hen te stimuleren na te denken over hun beleving van bomen en dit kenbaar te maken. Anderzijds om gemeenten te stimuleren hun burgers te betrekken bij de inrichting van de groene openbare ruimte. Het project wordt ondersteund door KNHM. | www.knhm.nl/nl/hoofdmenu/projecten-2/projecten/welke-boom-heeft-de-x-factor

4.4 Doneren, sponsoren en adopteren

31

Adopteer een akkerrand

In Noord-Beveland kunnen burgers en bedrijven bloemrijke akkerranden adopteren. Voor 50 euro per jaar kan een strook van 30 meter lang en 6 meter breed worden geadopteerd, die door de boer wordt ingezaaid. Als tegenprestatie mag de adoptant zelf bloemen plukken in 'zijn of haar eigen strook'. Hierdoor wordt het landschap voor recreanten veel mooier, profiteren insecten en vogels van de bloemenzee en krijgt de agrariër loon naar werken. Het initiatief is ondersteund door de campagne Nederland Mooi. | www.nederlandmooi.nl/content_fr.php?pageCode=7

Adoptieproject Hoogstamfruitbomen op Landgoed Hemmen (Betuwe)

Op Landgoed Hemmen is het mogelijk om hoogstamfruitbomen te adopteren. Voor 50 euro per jaar krijgt men het oogstrecht van de geadopteerde hoogstamfruitboom. Het initiatief is ondersteund door de campagne Nederland Mooi. | www.nederlandmooi.nl/content_fr.php?pageCode=7 | www.landgoedhemmen.nl

Adopteer een weidevogelnest bij Den Hâneker

In de Alblasserwaard en Vijfheerenlanden kunnen burgers voor 25 euro een weidevogelnest adopteren. Met dit geld wordt de plasdras situatie in de weilanden verlengd van 15 april tot 1 augustus, waardoor jonge weidevogels voldoende voedsel en rustgebieden hebben om op te groeien. Als tegenprestatie krijgt de adoptant een welkomstpakket, excursies op de boerderijen en lokale producten. Het initiatief is ondersteund door de campagne Nederland Mooi. | www.nederlandmooi.nl/content_fr.php?pageCode=7 | www.denhaneker.nl

ANV Vockestaert - Sponsor de weidevogels!

In Midden-Delfland worden door de Agrarische Natuurvereniging Vockestaert weidevogels voor 25 euro ter adoptie aangeboden. Met het geld worden boeren betaald om hun weilanden volgens de ‘mozaïek methode’ te beheren. Hierdoor krijgen jonge weidevogels meer voedsel en rust tot hun beschikking en stijgen hun kansen om te overleven aanzienlijk. Ook dit initiatief is ondersteund door Nederland Mooi. | www.nederlandmooi.nl/content_fr.php?pageCode=7 | www.vockestaert.nl

Restaurant sponsort uitzicht

In het buurtschap Drie op de Veluwe sponsort een restaurant een boer die luzerne verbouwt in plaats van maïs. Daardoor verbetert het uitzicht en hebben de restaurantgasten meer kans op het zien van wild. Ook dit initiatief is ondersteund door Nederland Mooi. | www.nederlandmooi.nl/content_fr.php?pageCode=7

Stichting Vrienden van Biesland

Deze stichting werft sponsors en donateurs voor natuur, landschap- en educatieprojecten in de Polder Biesland. Om de polder, die ligt ingeklemd tussen Rotterdam, Delft, Den Haag, Pijnacker en Nootdorp, vrij te houden van bebouwing is het belangrijk dat de omgeving (bedrijven en burgers) betrokken zijn bij het gebied. Daarom worden er bedrijfsvrienden (sponsors) en particuliere vrienden (burgers) gezocht, waardoor hun binding met het gebied vergroot wordt. Een groot deel van het sponsorgeld wordt gebruikt voor educatieprojecten. De rest van het geld gaat naar het groenfonds van de Hoeve Biesland, waaruit zogenaamde groene diensten (weidevogelbescherming, slootkantbeheer etc.) worden betaald. De campagne Nederland Mooi ondersteunt dit initiatief. | www.nederlandmooi.nl/content_fr.php?pageCode=7 | www.vriendenvanbiesland.com/

Landschapsfonds Rond d'n Duin

Een aantal burgers heeft in 2004 het landschapsfonds Rond d'n Duin opgericht. Burgers en bedrijven kunnen 'vriend' of sponsor worden van het landschapsfonds, dat beoogt om het agrarisch cultuurlandschap rond de Loonse en Drunense duinen en de bijbehorende natuurwaarden te behouden en te versterken. Het eerste resultaat is dat in de Brokkenbroek bij Helvoirt een natuurwandelpad is gecreëerd, die is aan-gekleed met fraaie beplanting en informatieborden. Een deel van het pad is nieuw en loopt door weilanden. De campagne Nederland Mooi ondersteunt dit initiatief. | www.nederlandmooi.nl/content_fr.php?pageCode=7 | www.landschapsfonds.nl

Landschapsfonds Eem en Vallei

In augustus 2003 is de Stichting Landschapsfonds Eem en Vallei opgericht door bewoners uit de regio. Burgers kunnen donateur en bedrijven kunnen sponsor van het fonds worden. Het eerste project is de sponsoring door een bedrijf van het onderhoud van het wandelpad 'Korte Duinen - Eem'. Er zijn ook enkele andere projecten uitgevoerd of staan op stapel om uitgevoerd te worden. | www.nederlandmooi.nl/content_fr.php?pageCode=7 | www.leev.nl

Lunters Landfonds

In Lunteren, bij Ede, is in 2005 het Lunters Landfonds opgericht door bewoners. De burgers van Lunteren kunnen geld uitlenen of doneren aan het fonds, waarmee landbouwgrond wordt gekocht of 'groene diensten' betaald. De landbouwgrond wordt vervolgens terugverpacht aan agrariërs. Hoe meer groene diensten ze uitvoeren, des te lager de pacht prijs. In het fonds gaan alleen private middelen om. | www.nederlandmooi.nl/content_fr.php?pageCode=7 | www.lunterslandfonds.nl

Sponsoring in het Land van Wijk en Wouden

Op initiatief van de Vereniging Agrarische Natuurbeheer Wijk en Wouden kunnen bedrijven natuur en landschap sponsoren in het gebied tussen Leiden en Alphen a/d Rijn. Diverse sponsors hebben zich al aangemeld. Het project om sponsors te vinden is ondersteund door Nederland Mooi met een lokale communicatiecampagne. | www.nederlandmooi.nl/content_fr.php?pageCode=7

Sponsoring van bloembollen in Noord-Holland

In met name Noord-Holland organiseert het bedrijf Holland Citiflower de sponsoring van bloembollen in wegbermen en andere openbare ruimtes. Bedrijven betalen Holland Citiflower om bloembollen te planten en fleuren daarmee de openbare ruimte op. Dit initiatief heeft ook ondersteuning gekregen via Nederland Mooi. | www.nederlandmooi.nl/content_fr.php?pageCode=7 | www.hollandcitiflower.nl/sponsoring

Landschapsveiling

De landschapsveiling is opgericht door het kenniscentrum Triple E en biedt mensen de mogelijkheid om het beheer en onderhoud van landschapselementen zoals een heg, graft, holle weg, een hele boomgaard of een bospoel te adopteren (kopen). De landschapsveiling is daarmee een variant op succesvolle acties als 'adopteer een kip', 'bomen voor koeien' en 'adopteer een hoogstamfruitboom'. De landschapsveiling biedt de mogelijkheid om participant te worden via fysieke veilingen in het land of via een website. | www.groenegoededoelen.nl/index.php?f=landschapsveiling2#De%20website

Het Volvo Sleutelbos

Volvo Nederland plant voor elke nieuw verkochte Volvo een boom in het Volvo Sleutelbos. Dit is een initiatief dat ondersteund is door de campagne Nederland Mooi. | www.nederlandmooi.nl/content_fr.php?pageCode=7 | www.volvocars-campagnes.nl/sleutelbos

4.5 Vrijwilligerswerk

Vereniging Bos en Kuil

Deze in paragraaf 4.1 en 4.3 reeds genoemde vereniging betreft de eigen leden en andere bewoners via werkgroepen actief bij de duurzame gebiedsinrichting. Herstel van heggen in het gebied, uitzetten van 'ommetjes', thematische excursies, inrichting van een 'speeldernis' voor jongeren, het zijn allemaal voorbeelden van concrete betrokkenheid bij de inrichting van het gebied.

Natuur in Kaart

Het Rotterdams Milieucentrum wil met dit project de betrokkenheid van bewoners bij hun woon- en werkomgeving bevorderen door ze op te leiden tot inventariseerder van flora en fauna. Bovendien stimuleert het centrum bewoners tot concrete, wijk-gerichte activiteiten op het gebied van natuur. Dit initiatief wordt ondersteund door KNHM. | www.milieucentrum.rotterdam.nl

4.6 Gebruiker of consument

StreekSelecties

Onder de naam StreekSelecties wordt vanaf januari 2008 in supermarkten een selectie van streekproducten aangeboden. Gestart is met streekproducten onder de merknaam Gijs die worden aangeboden in de supermarktketen PLUS. | www.streekselecties.nl

Lekker Lokaal

Dit is een netwerk van regionale plattelandsondernemers die samenwerken bij het aanbieden van lokale producten. | www.lekkerlokaal.nl

Marqt

Supermarkt in Amsterdam en Haarlem met uitsluitend streekproducten. | www.marqt.nl

Stichting Buurschap Oranjeveld Emst

De Stichting Buurschap Oranjeveld wil op de Noord-Veluwe lokaal produceren en consumeren bevorderen door middel van het stimuleren van slow food, streekproducten, proeverijen en oogstfeesten. Door een intensieve samenwerking is het Veluws Graan Ei in het schap van de regionale supermarkten komen te liggen. | www.veluwsgraan.nl/

Groene Participatiemaatschappij: o.a. organiseren van streekmarkten

Dit initiatief wil initiatieven in de stad en op het platteland duurzaam verbinden door het opzetten van nieuwe samenwerkingsvormen tussen buurten in de nieuwbouw-

wijk Schuytgraaf (Arnhem) met partners in het omringende platteland. Een activiteit is het organiseren van een streekmarkt. Dit gebeurt ook in Amsterdam Oud-Zuid. Beide initiatieven worden ondersteund door KNHM. | www.knhm.nl/nl/hoofdmenu/onze-projecten/projectenlijst/groene-participatiemaatschappij-schuytgraaf

Afnemen van recreatieve diensten bij 'boer'

Door activiteiten zoals kamperen bij de boer, natuurcampings etc. zijn burgers betrokken bij het landschap en dragen ze er ook aan bij.

5 TOT SLOT

In deze studie is geprobeerd een beeld te schetsen van welke soorten burgerparticipatie en maatschappelijke initiatieven er ten aanzien van het landschap in Nederland voorkomen.

Het hoofdonderscheid in de categorisering van deze inventarisatie is gemaakt aan de hand van wie de initiatiefnemer is. Bij burgerparticipatie is de overheid of een grote landschapsorganisatie de initiatiefnemer; bij maatschappelijk initiatief zijn dat burgers, boeren, ondernemers of kleine maatschappelijke organisaties. De voorbeelden van burgerparticipatie zijn geordend in de volgende categorieën - waarbij de rol, bijdrage of activiteit van de betrokken burgers onderscheidend is geweest:

- Inspraak
- Medezeggenschap
- Samenwerken met een overheid en/of grote landschapsorganisatie
- Doneren, sponsoren en adopteren via een grote landschapsorganisatie
- Vrijwilligerswerk bij een grote landschapsorganisatie
- Gebruiker of consument van het landschap en van producten van het landschap, via een grote landschapsorganisatie.

Bij maatschappelijk initiatief zijn dat de volgende categorieën. Hier is weer de rol, bijdrage of activiteit van de betrokken burgers onderscheidend geweest:

- Samenwerken met een overheid en/of grote landschapsorganisatie
- Zelforganisatie: zelf gezamenlijke activiteiten organiseren t.a.v. het landschap
- Protesteren tegen, lobbyen voor of anderszins communiceren over wensen, visies en belevingen van het landschap
- Doneren, sponsoren en adopteren via kleine maatschappelijke initiatieven
- Vrijwilligerswerk via kleine maatschappelijke initiatieven
- Gebruiker of consument van het landschap en van producten van het landschap, via kleine maatschappelijke initiatieven.

Alhoewel slechts een greep van de initiatieven die in Nederland worden ontplooid in dit rapport aan de orde komen, is duidelijk geworden dat burgers op velerlei wijzen betrokken zijn bij het Nederlandse landschap. Burgers hebben aandacht voor hun leefomgeving en zetten zich, ofwel uit zichzelf ofwel op uitnodiging van overheden, in voor het landschap. Dit is goed nieuws, aangezien de gezamenlijke zorg voor het

landschap een belangrijk uitgangspunt is in de Agenda Landschap, waarin samenwerking met en betrokkenheid van burgers van groot belang wordt geacht. De uitdaging is om deze gezamenlijk zorg nog beter vorm te geven.

Dam, R.I. van, R. During en I.E. Salverda (2008). *Trends en theorieën over betrokkenheid van burgers. Quickscan t.b.v. de Agenda Landschap*. Deel 2 in de reeks Burgers en Landschap. Wageningen: Alterra, Wageningen UR.

Edelenbos, J., en Monnikhof, R. (2001). *Lokale interactieve beleidsvorming*. Utrecht: Lemma.

Floor, L en I.E. Salverda (2006). *Zelforganisatie in het landelijk gebied. Signalen uit de praktijk*. Wageningen: Wageningen UR.

Gemeente Bronckhorst (2005). *Landschapsontwikkelingsplan. Zelhem, een moderne mark!* Deventer: Tauw/Buro Schokland.

Hooglugt, M. en M. Sauter (2007). *Local Ownership. Voor initiatiefnemers met grootse plannen*. In opdracht van LancewadPlan, Ministerie van LNV, Directie Kennis, Van Hall Larenstein.

InAxis (2007). *Help! Een burgerinitiatief*. Den Haag: InAxis.

InnovatieNetwerk (2008). *De Nieuwe Meente*. Workshop-verslag, Rapport nR 08.2.192. Utrecht.

REFERENTIES

Kruit, J., I.E. Salverda en T. Weijschede (2007). *Leren van lokale historische organisatievormen. Historische organisatievormen, een inspiratiebron voor eigentijdse lokale organisatie?* Wageningen: Alterra, Wageningen UR.

Ministerie van VROM (2007). *Ondersteuning van maatschappelijke initiatieven. Advies van de interdepartementale werkgroep*. Den Haag: VROM.

Overbeek, M.M.M., B.N. Somers en J. Vader (2008). *Landschap en burgerparticipatie*. Rapport 65, Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu, Wageningen.

Overbeek, M.M.M. en J. Vader (2008) *Genieten van landschap en ervoor zorgen*. Den Haag: LEI, WUR.

Pröpper, I., Kessens, H., en Steenbeek, D. (2005). *Tussen pluche en publiek: lokale politiek in de praktijk*. Bussum: Coutinho.

Pröpper, I., en Steenbeek, D. (1999). *De aanpak van interactief beleid: elke situatie is anders*. Bussum: Coutinho.

Salverda, I.E. e.a. (in preparation). *History is alluring. Self-organisation and the significance of history in the search for a new local sense of collectivity*. Wageningen: Wageningen UR.